

În anii următori s-a pus de cîteva ori problema reluării ei pe scenă, dar se ridicau mereu temeri și obiecții că drama nu se va bucura de atenția publicului. De fapt, această motivare nu-și avea temeinicia, întrucît reprezentațiile din 1904 dovediseră tocmai contrariul. De aceea, asemenea temeri ne apar mai curînd a fi pretexte pentru a masca adevăratul motiv: frica de efectul politic, agitatoric al piesei, ținînd seama mai ales de cele petrecute la Iași, în 1905, și de faptul că între timp în istoria romînească se așternuse hotărul singeros a lui 1907.

O nouă apariție a dramei *Azilul de noapte* pe scena romînească, de astă dată a Teatrului Național din București, a avut loc de abia în 1915.

Răsunetul pe care l-au avut reprezentațiile din 1915 a depășit prin amploarea lui pe cel al spectacolelor din 1904¹. La aceasta a contribuit desigur și realizarea scenică de înaltă calitate, rezultată din străduințele comune ale marelui regizor Paul Gusty și a unor actori din cei mai buni pe care-i avea pe atunci Teatrul Național din capitală: G. Storin (Vasca Pepel), C. Nottara și C. Radovici (amîndoi în rolul actorului), Petre Sturza (Luca), Agepsina Macri-Eftimiu (Natașa) etc. Elogiile presei au fost neprecupețite. «Un adevărat spectacol de artă»², «interpretarea a fost excepțional de bună»³, «interpretarea e desăvîrșită»⁴, «unul din cele mai remarcabile succese ale primei noastre scene»⁵ — iată cîteva din aprecierile ziarelor și revistelor vremii. Liviu Rebreanu scria: «*Azilul de noapte* face furori și revistelor vremii. Victor Eftimiu declara: «*Azilul de noapte* a fost sărbătorit artistic»⁷.

Dar nu mai puțin, ba poate chiar mai mult decît despre realizarea scenică, s-a discutat despre piesă însăși, despre specificul ei artistic, despre valoarea și originalitatea ei.

O primă problemă asupra căreia s-au născut păreri contradictorii a fost cea a esenței piesei ca operă dramatică și, strîns legat de aceasta, a caracterului ei realist. Disputa pe această temă a constituit miezul dezbaterilor și a suscitat un schimb viu de opinii, împărțind părerile în două tabere cu profiluri ideologice contrarii.

Pentru un ziar conservator, ca «Epoca» sau «Dreptatea» piesa lui Gorki apărea lipsită de calități scenice, brutală. Iar criticul estetizant Eugen Lovinescu refuza *Azilului de noapte* calitatea de dramă: «nu e nici o acțiune, nici strînsă, nici slobodă... nici una cu desăvîrșire, e o înșirare de scene pitorești... drama a rămas deci ațipită ca o scînteie într-o cremene... Gorki e prea puțin dramaturg pentru a o fi putut scoate luminoasă»⁸. Totodată E. Lovinescu, fără a contesta realismul piesei, încerca să-l prezinte ca naturalism, ca o zgrăvire brutală a aspectelor întunecate, urite, primitive ale vieții și, în numele acestui caracter «neestetic» al obiectului

¹ Ziarul «Rampa nouă ilustrată» în nr. din 8 sept. 1905, p. 2, nota că piesa «are o carieră strălucită. Rețeta de duminică seara — a patra reprezentație — a fost de peste 2.600 lei» iar «Cortina» adăuga că... piesa lui GORKI a prins și promite să facă serie» (1915, 7 sept., p. 5).

² «Seara», 1915, 2 sept., p. 2.

³ N. DAVIDESCU, *Cronica teatrală*, «Noua Revistă Romînă», 1915, nr. 13, p. 181-182.

⁴ «Cortina», 1915, 7 sept., p. 3.

⁵ «Acțiunea», citat după «Rampa», 1915, 4 sept., p. 2.

⁶ L. REBREANU, *Cronica teatrală*, «Făt-Frumos», 1915, nr. 3, p. 12.

⁷ VICTOR EFTIMIU, Înmernări «Rampa», 1915, 5 sept., p. 1.

⁸ E. LOVINESCU, *Cronica dramatică*, «Flacăra», 1915, 12 sept., p. 515-516.